

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET LAPJA

6/3

TARTALOM

- Beke Pál*: Pályázat a Magyar Művelődési Intézet igazgatói álláshelyére 1
- Hidy Péter*: A kultúra méltósága – avagy miért pocsék a hagyományos kultúráközvetítő intézményrendszer PR-je? 11
- Pordány Sarolta*: Felnőttoktatás az amerikai közművelődési intézményekben – egy megye példáján. Amerikai úti jegyzetek I. 14
- Földiák András*: Értékkörzés, értékteremtés és a közművelődési intézmények (A Közművelődési változások című konferencián – Tata 2001. április 24-25. – elhangzott előadás szerkesztett változata) 17
- Közművelődési változások – A Szín kerekasztal beszélgetése a tatai konferencia tapasztalatainak összegzésére 2001. május 31-én. Résztvevők: Borbáth Erika, Halmai Gáborné, Kereszti Ferenc, Szabó Irma, Varga Melinda. A beszélgetést vezette Mátyus Aliz. (Szerkesztette: Sághy Erna.) 20
- Barsi Hajna*: A népi iparművészeti tárgyak zsűrizésének általános szempontjai és azok alkalmazása a népviseletes babák bírálatánál 27
- Reorganizáció – revitalizáció – szakfelügyelet**
- Kerekes László*: A közművelődési feladatellátás országos szakfelügyeletének működési tapasztalatai (Beszámoló az 1999. és a 2000. évi tevékenységről) 30
- Hazag Mihály*: A közművelődési hálózat újjáépítése, újjászervezése. A pályázaton támogatást nyert észak-magyarországi településeken végzett szakfelügyeleti vizsgálatok tapasztalatairól 35
- Dr. Horváth Attila-Kenyeres Sándorné*: Beszélgetések egy revitalizált intézményben – Szapárfalu, Jász-Nagykun-Szolnok megye 40
- Arcképek**
- Kövendi Dénes* 43
- Átfordított pecsét – Zágon Bertalan emlékére (1942. Zombor – 2001. Budapest)(Dr. Koncz Gábor) 47
- Végső búcsú Takács Gyulától (Halász Péter) 49
- Kárpát-medencei kulturális műhelyek**
- A kolozsvári Művelődés című közművelődési folyóirat *A közművelődés szolgálatában* (1998) című antológiába válogatott írásaiból:
- Szabó Zsolt*: A politikus Kós Károly példája 50
- Szabó Bálint*: Határhelyzetben a hagyományos erdélyi falukép 51
- A IX. Országos Diákszínjátász Fesztivál Csíkszeredában (2001. április 17–22.) 54
- Halász Péter*: A Lakatos Demeter Egyesületről 56
- Dr. Horváth István*: A kor és úszója – Kerekes László plakátjai és „egyebei” 62
- Valóságstükrözés több rétegben – Lágler Péter antropofotó kiállítása (Tóth Andrea) 63
- Könyv- kéziratismertetés**
- Mátyus Aliz*: Hogy miért araszolunk? (Pethő László: Araszolók) 64
- Tungli Gyula*: Bakonykoppány krónikája (A krónika írója: Dr. Magyarász Ferenc) 65
- Bóka Mária* válogatása a 2001. január–március között megjelent könyvekből 66
- Hibaigazítás, hírközlés

SZÍN 6/3 – 2001. június

SZÍN – országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet lapja.
Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Hazag Mihály (Kazincbarcika – Miskolc),
Horváth Attila (Szolnok), Jagasics Béla (Zalaegerszeg), Kary József (Eger),
Romhányi András (Magyar Művelődési Intézet), Szabados Péter (Kaposvár).

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel.: 201-5053; Fax: 201-5764

e-mail: kalmarj@mmi.hu

Magyar Művelődési Hálózat Információs Rendszere MMHIR www.mmi.hu

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Borítóterv: Szüts Eszter.

E számunkat Kovács Géza sepsiszentgyörgyi szobrászművész szobraiból készült képekkel illusztráltuk.

ISSN 1416-6925

PÁLYÁZAT A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET IGAZGATÓI ÁLLÁSHELYÉRE

Részletes szakmai önéletrajz

Szakmai tanulóéveim

Szakmai pályámat a szombathelyi Felsőfokú Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakának elvégzése után kezdtem, 1966 őszén a Dr. Doktor Sándor Városi Művelődési Központban kezdtem. Itt szakmai munkatárs, jobbára ifjúági klubvezető, gyakorlatilag népművelési mindenestül voltam. Ez az időszak különösebb eredményekkel nem járt: a klub üvöltő tizenévesek masszája volt hetente két-három alkalommal, ahová éppen jövetelelkor robbant bele az egyik jeles gimnáziumból éppen kitiltott diákokból álló csapat (vezetője évtizeddel később átadta nekem az akkor általuk játszott Beatles és Illés-utánérzéseket, de néhány gyönyörű és eredeti, ugyancsak népzenei ihletésű dal, mielőtt disszidált volna). Csak sokára lehetett elérni személyesen a klubba járó akkori gyerekeket – jobbára konfliktusaik esetén. Ebből az időből a velük folytatott beszélgetésekre emlékszem.

Szombathelyi iskolámat szülőhelyem, Budapest VIII. kerületének társadalmi ösztöndíjasaként végeztem, így (a felvételi kapott 2 éves halasztást követően) 1968 augusztusában a Józsefvárosi Művelődési Ház igazgatójaként folytattam szakmai pályámat. Ez az intézmény fölöttébb speciális volt; a Déry Miksa utcai irodák kihasználatlan helyiségei mellett 4 saját, és 15 egyéb telephelyen kellett különféle, jobbára ismeretterjesztő és művészeti, illetőleg alkalmi programokat szerveznem egyedül, hiszen főnök és beosztott egyszemélyes voltam a gazdasági vezető és a tiszteletdíjasok mellett. Sok mindent megtanultam az itt eltöltött idő alatt, 1974 nyaráig; egyrészt az elvárt, a „hivatalos”, másrészt a valóban szükséges népművelésről, a kerületi tanács, a kerületi párt- és a KISZ-bizottság összefonódásáról, a művészeti rendezvényekről, és nem utolsósorban az általam kitalált események ill. rendezvénysorozatok valódi ünnepeiről (amelyek persze nem én, mint rendező, hanem az általam felkért és felkészített közreműködők voltak). Nem álltak rendszerbe ezek az események és események még bennem, miközben kénytelen távoznom kellett, mert egy KISZ-klubbal együtt egy abban alkalmazott kollegát is a nyakamba varrtak, nekem pedig a kinevezéshez valamilyen homályos okból még nekem is falaznom kellett volna.

Erre nem voltam hajlandó. Állást kerestem a Magyar Nemzeti Múzeumban, amelynek kertjében kerületi művelődési otthon-igazgatóként tavasztól őszig vasárnap délután térzenét, nyári szombat esteiken hangversenyeket rendeztem, s ahol ősztől tavaszig Liszt Ferenc zongoráján Kistótyi Melinda szervezésében Bach-improvizációkat játszott, a nyírbátori stallumot magában foglaló egyik nagy kiállítási teremben pedig régizene-koncerteket fi-

nanszírozott művelődési házamban. Volt tehát személyes ismeretségem Dr. Fülöp Ferenc akkori főigazgató úrral, és személyes szívességéből találtam is munkát mint közművelődési osztályvezető, hiszen ekkor volt friss az a párttáborzat, amely a közművelődést formailag fontossá tette. Az itt eltöltött kényszerű, és mint később kiderült, rövid, másfél éves „parkoló-pályám” alatt írtam meg az *Élet és Irodalom*-ba azt a dokumentumriportot, amelyben kizárólagos kollegámmal kapcsolatos, még Józsefvárosi hányattatásaimat tettem közzé. Ez emelt (mint vagabund népművelőt) az akkori Népművelési Intézet munkatársai közé.

1975 ősztől dolgozom az Intézetben és jogutódjainál. Vitányi Iván, az akkori (egyik) igazgató a Művelődési Otthonok Osztály élére hívott.¹ Az Intézetbe kerülve megcsontosított struktúrát, általában fásult munkatársakat, míg új osztályon jobbára fiatal, a művelődési otthoni – közösségi művelődési gyakorlatban tájékozott kollegákat találtam, akik azonban jobbára feleslegességekkel foglalkoztak korábbi főnökük kívánalmai szerint. Nem volt nehéz belőlük, majd sűrű országjárásaink eredményeképp velük együtt a szerteszét Magyarországon megismert népművelő kollegákból olyan csapatot szerveznem, akikkel közösen végeztük el az elkövetkező két évtized szakmai megújító munkáit.

Művelődési otthoni tevékenységújítás

A művelődési otthonok teljesítményét és tevékenység szerkezetét belülről ismerve e frissen alakított, sok gyakorló népművelővel kiegészített csapattal annak megújítását határoztuk el. Ehhez Vitányitól bátorítást, az akkor létező Országos Közművelődési Tanácstól pedig pályázati pénzeket kaptunk. A művelődési otthonokban elszántan művelődni akarók mellett az intézmények által az eddig elérhetetlen helybéliek aktivizálását, a szokványos kulturális programok mellett a hétköznapi, az éppen adott élethelyzeteket segítő kulturális szolgáltatásokat, az egyéni informálódás lehetőségét, az emberek közötti ismeretséget szeretnénk volna megteremteni először előtér-kísérletként, majd „nyitott házként” emlegetett kezdeményezésünkkel. Ez több helyütt fényesen sikerült; az eredményeket a szakmai sajtóban közzétettük, az általunk szervezett konferenciákon elmondtuk. Ám szomorúan kell bevalljam, hogy

¹ Nem gondoltam, hogy hátralevő szakmai pályámat, fél életemet (váltakozó beosztások és nevek alatt) e falak között töltöm el. 1992-ig folyamatosan osztályvezető voltam, majd mikor munkahelyem a ma is használt Magyar Művelődési Intézet nevet vette fel, igazgatóhelyettes lettem. Halász Péter lemondását követően, 1995-ben néhány hónapig megbízott igazgatóként dolgoztam. Földiák András régi kollegám igazgatói kinevezését követően az igazgatóhelyetteségről lemondtam, azóta főtanácsosként alkalmaznak.

bár nyomai az intézményi tevékenységszerkezetben mind a mai napig fellelhetők, s e kezdeményezés több szakmai innováció bölcsője lett, nem alakította át generálisan művelődési otthonaink kínálatát. Véltően azért nem, mert a hatalom nem állt mellénk, ezt csak egy alternatív térhasznosításnak ítélte. A főiskolák, egyetemek akkori oktatói is fanyalogtak a tevékenység tervezhetetlensége, spontán folyamatai miatt. Véltően mi magunk is ügyetlenül, tán túl sarkosan hirdettük az ebből kibontott ígét. Az intézményi tevékenységújító munka számomra azonban két, a későbbiekben összefonódó ívet jelölt ki: a *faluházakat* illetőleg a *helyi település-és közösségfejlesztést*.² Szakmai pályám alapvetően ezek mentén alakult a továbbiakban.

Faluházépítés

Természetes, hogy a tevékenységújító munka tapasztalatainak birtokában az intézmények addigi sematikus alaprajza helyett új, a *befogadó közönség helyett az alkotó közösséget* középpontba helyező intézményeket szerettünk volna honosítani szerte Magyarországon. Nyilvánvalóvá vált az is, hogyha ezt olyan településeken (jobbára kisebb falvakban) lehet csak elérni, akkor azokba olyan funkciókat is kell telepítsünk, amelyekkel egyidejűleg az *egyéb hiányokat is pótoljuk*. Ekként lett a művelődésre szánt terrek mellett bennük bolt, kávézó, posta, panzió, öregek napközije, tornaterem, valóban a *faluháza* tehát. Megjegyzem: hivatali funkciónk volt az épülő intézmények szakmai véleményezése, de a városi beruházások esetében nem tudtuk megakadályozni a *kivagyiság és a nagyot-akarás emlékműveit*: így épült meg több, általunk nagyozásnak minősített, azóta már a költségei miatt bezárt, vagy fenntartási kiadásaival ma is vajdó művelődési központ (az általunk javasolt, a városrészenként felépítendő kis klubházak helyett). Ott azonban, ahol hallgattak ránk, megvalósult a nem szükségképpen csak művelődési funkciókat ellátó *faluház*: *Zalaszentlászlón, Nagykapornakon, Dióskálon, Nézsán, Somogyásmsomban, Kakasdon, Jászkiséren* és sok helyütt. Tapasztalatainkat tanácskozásokon, cikkekben, önálló kiadványokban ismertettük (az általam ezzel kapcsolatban írt vagy szerkesztett szövegeket a mellékelt irodalomjegyzékben feltüntettem).

Település- és közösségfejlesztés

Az intézményi tevékenységújítás korlátozott társadalmi hatását felismerve, a faluházak tervezése és építése, a *Balatonszabadiban* és társult településein, majd *Csengerben* végzett településfejlesztő munkánk³ tapasztalatainak ered-

ményeképp, és a '80-as évek közepén kezeinkhez került, a *community organisation* jobbára angolszász szakirodalmának együttes hatására fordult el szakmai pályám (és a velem tartó kollegák, s a gyakorlatban dolgozó társaink pályája is) a szűken értelmezett intézményi népműveléstől az *egész település lehetőségeinek bővítését, az ott élő polgárok társadalmi-közösségi képességfejlesztését, egyesületekben való együttműködését jelentő közösségfejlesztésig*. A '70-es évek végén megismert *Makovecz Imrével*, és akkor még fiatal építésztanítványaival együtt végzett munkáink során fogalmazódott ez a települések egyidejű humán és fizikális fejlesztésének gyakorlatává (amely munkák sikere aztán a '90-es évek elején egy tárcaközi fenntartásának elképzelt non-profit, regionális szerveződésűnek tervezett, de megvalósulatlan intézmény ötletét megalapozta). E feladatkört azóta is folytatom: '86-tól folyamatosan *Csenger*, majd *Szatmár* térségében ('98-'99-ben egy magyar-román határmenti fejlesztést megalapozó PHARE pályázat nyerteseként), *Nyugat-Baranyában, Makón*,⁴ *Orosházán* stb., ez utóbbiakat immár a humán, a szelíd fejlesztőmunkát végül is felvállaló és megvalósító *Közösségszolgálat Alapítvány* keretében (mely szervezet kuratóriumának elnöke vagyok 1993-as megalakulásától).

A „szabadművelődési” gondolat

A rendszerváltozást megelőző években sokat gondolkodtunk⁵ azon, hogy miképpen lehet a szakmánkat '49-től tönkre tévő zsdanovista elemeken túllépni úgy, hogy a nem egy esetben a rendszer ellenében mégis megjelent közelmúltbéli értékeket a múlt struktúráját rehabilitálva a jövőbe mentjük. A Magyarországon 1945-'48 között létező *szabadművelődési* korszak revitalizálását határoztuk el, amelyhez azonban meg kellett teremtenünk a *helyi kulturális lehetőségeket helyben vezérlő, párttól (majd pártoktól) és a hivataltól is független helyi szervezeteket*. Erre tett 1988-89-es kezdeményezéseim (Pécsett, Csepelen és mást) '90 őszén, '91 folyamán rendre elvégeztek a *mindent a maguk kezei közé kerítő önkormányzatok* ebbéli értetlenségén. Az ezzel kapcsolatos akcióimról, eredményeimről, vereségeimről és illúzióimról frottakat is a csatolt irodalomjegyzékbe gyűjtöttem.

A szabadművelődési gondolat átmentése a fiatalokkal kapcsolatos munkáimba

Még a '80-as évek derekán találkoztam *Franciaország*

³ Megjegyzem: sokan másokkal együtt végzett munkák voltak ezek; Balatonszabadi esetében elsősorban *Köles Sándort, Varga Csabát* kell megemlítenem, Csenger esetében az akkori Fejlesztési osztály akkori munkatársait: *Huszerl Józsefet, Péterfi Ferencet, Varga Tamást* és *dr. Vercseg Ilonát*, és mindkét helyszín esetén *Makovecz Imrét*, majd tanítványainak hosszú sorát.

⁴ E feladatokat elsősorban *dr. Balájpap Ferenc* és *Vattay Dénessel* együtt oldottam meg.

⁵ Ekkor már a köreinkbe vont intézeti művelődéstörténeész kollegánk, a '90-es évektől minisztériumi főosztályvezető *dr. Kovalcsik József* segítségével.

² Miután nem részletes vallomást írok, nem említem a mellékelt irodalomjegyzékből feltáruló, a '70-es évek végén, a '80-asok elején ezzel párhuzamosan megoldott egyéb feladatokat: az *intézmények társadalmiasításában, szervezeti és működési szabályzatuk egységesítésében, a közösségi művelődés városi ellátásbéli minimumának, az intézmények minimális felszereltségének, a megyei művelődési központok funkcióinak* stb. általam vezérelt kidolgozását.

xan a helyi, a települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok akkor ott már évtizedes gyakorlatával, amely nem elentett mást, mint a fiatalok helyi társadalomban való szervezett részvételének formáját annak érdekében, hogy a települési ügyek szervezésében, a demokrácia működésében gyakorlatot szerezzenek azáltal, hogy a rájuk tartozó ügyeket maguk vezérlik. Ezzel a tapasztalattal akkor nem lehetett kezdenem semmit. A szabadművelődési gondokkal a felnőttek körében vereséget szenvedve azonban megszerveztem '92-ben a fiatalok társadalmi gyakorlatának elősegítésére, a helyi ügyekben való részvétel lehetőségére, és a maguk ügyeiben való helyi döntések megvalósíthatóságára azokat a települési gyermek-és ifjúsági önkormányzatokat, amelyeket aztán két, erre szervezett egyesület segítségével, a *Települési Gyermekönkormányzatok Segítői Egyesületében* és a *Gyermek és Ifjúsági Önkormányzati Társaságban* aktivizált szimpatizáns felnőttek és fiatalok közreműködésével elterjesztettem Magyarországon. Ezzel kapcsolatos írásaim a csatolt irodalomjegyzékben ugyancsak fellelhetők.

Ifjúságsegítő tevékenységek

A gyermekönkormányzatok működésének 1993–'95 közé eső segítése–elemzése során vált nyilvánvalóvá számomra, hogy a hazai települések döntő többségén semmi sem történik a fiatalok érdekében; csekély fizetőképességük miatt az intézmények nem fordítanak rájuk figyelmet, az iskolák abbahagyták a tanórán felüli foglalkozások szervezését, az önkormányzatoknak pedig kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy fiataljakra figyeljenek. E hiátus érzékelésével szerveztem meg (a Közösségszolgálat Alapítvány keretében, annak anyagi erejével és szabadságával, hiszen ez már a '95 őszi, az intézeti igazgatóhelyetteségemben megingató, bizonytalan idő!) azt a szakmai társaságot, amelyik végül megfogalmazta a *települési-önkormányzati ifjúsági referens-álláshely* elveit. Körükből lettek az első ilyen munkakörű szakemberek, s mi dolgoztuk ki a települési ifjúsági munka, az ifjúságsegítői feladatkör első képzési variánsait. Az alapítványi munkabizottságból mára önállósult az *Ifjúsági Referensek Országos Egyesülete*, miközben megfogalmaztuk az ifjúságukért tenni akaró önkormányzatok együttműködésének szükségességét is. Ez utóbbi szándékból alakult meg '98 elején az *Ifjúságért Önkormányzati Szövetség*, amely azóta egy európai szervezet tagjaként vélhetőleg e réteg uniós integrációjában segít. E szervezet rendezte a „Település és Ifjúsága” konferenciasorozatot; és több, a megalakult Ifjúsági és Sportminisztérium által felvállalt szándékot fogalmazott meg; s néhány szakmai innováció: *egyesületi keretek között működő ifjúsági-művelődési ház, helyi ifjúságsegítő pénzalap, helyi ifjúság (politika)i koncepció* stb. gazdája lett. Jelenleg e szervezetnek nemcsak egyik szülőatyja, hanem *stratégiai fejlesztője* is vagyok.

Jelenlegi munkáim

2000 tavaszán (a helyi gyermekönkormányzati munká-

ból kinőtt fiatal egyesületi titkárt választva) végre megválhattam a hazai gyermekönkormányzatiságban betöltött animáló feladatomtól. A települési ifjúságsegítő munka már említett *innovációinak* megvalósításával foglalkozom, a jobbára városi munkakörre vált *ifjúsági referensi munkát* segítem, a falusi térségekben a *településszövetségi keretben lehetséges ifjúsági fejlesztőmunka részleteit* gondozom az ISM-mel együttműködve.

Ettől lényegében eltér egy 2000 őszén kapott megbízásból kinőtt fejlesztőmunkám: akkor ugyanis a *Magyar Kultúra Alapítvány* felkérésére egy konferenciát kellett szerveznem a *határmenti együttműködések*ről.⁶ A konferencia résztvevőiből manapság már egy *Határmenti Együttműködések és Fejlesztések Fóruma* néven 2000. novemberében megalakult, s azóta is intenzíven működő társaság, gyakorlatilag egy új egyesületi kezdemény lett. Velük most éppen az erre vonatkozó lehetőségeket, a jó példákat, a jellemző gondokat, a megoldandó feladatokat, a feladatok megoldását segítő pályázatokat gyűjtjük Magyarországon éppen úgy, mint a határos országok egy részében (s remélem, hogy egy idő után teljességében) *újból csak azért, hogy az ebben aktívak, az e tárgyban valamit akarók ne maradjanak egyedül*, magukban, hanem egymást erősíthessék rokon szándékaikban. Én magam így értelmezem és csinálom a korábban emlegetett közösségfejlesztést.

Szakírói tevékenységem

Művelődési otthoni kezdeményezéseink eredményét, a tevékenységújítás során létrejött új formációkat tárgyalja a *Művelődési otthonon innen és túl* c. könyvecském. Nem jelentette meg, hanem évekig (megszűnéséig) fiókjában fektette a *Jelenből épülő jövő – művelődési otthoni alternatívák* c. kötetemet a Múzsák Kiadó; ez manapság idejét múlta. A szabadművelődéssel és a gyermekönkormányzatiság kezdeteivel kapcsolatos benyomásaimat az *Önkormányzó társadalom* c. röpiratomban foglaltam össze. Dr. Kovács Flóriánnal együtt írtuk és szerkesztettük a *Közösségszolgálat Alapítvány virulens idején az Ajánlások a községek és kisvárosok településfejlesztési koncepciójához* című, a BM Kiadó által közreadott tanulmányt. *Közjogi kiskaté* címen foglaltam össze a településpolitikai tudnivalókat (elsősorban fiataloknak) a helyi gyermek- és ifjúsági önkormányzati munkát segítő. A napokban jelent meg *Méltóságkereső* címen, alcíme szerint az az „önéletrajz és szakmatörténet”, amelyben az itt röviden ismertetett életutamat, de leginkább a közösségfejlesztés kialakításában, a települések humán fejlesztése tárgyában, e tevékenység hazai kialakulásában betöltött szerepemet-szerpünket foglalom össze. Készen áll, és hamarosan kiadóhoz kerül a *szelíd fejlesztőmunka* című összeállítás, amelyben a települések humán fejlesztésének példatárát szándékozom közreadni.

⁶ Dr. Koncz Gábor felkérésére bizonyára a szatmári térségben, a magyar–román határmenti térség fejlesztésében szerzett jártasságom miatt került sor.

Szakmai kapcsolataim

Legnagyobb meglepetésemre az Intézetbe kerülésemtől kezdődőleg meglehetősen sokáig *integráló* személyiségnek bizonyultam; ebbe ugyan nem fért bele egy-két megyei művelődésiközpont-igazgató vagy megyei osztályvezető, az egyik miniszterhelyettes sem, de a szakma egészével – úgy is, mint a *Magyar Népművelők Egyesülete* egyik megalakítójának és három cikluson át alelnökének – soha semmi bajom nem volt. Egészen a rendszerváltoztató hónapokig, amikor (emlékezetem szerint '88-ban) az egyik Vándorgyűlésen azt mertem mondani (éppenséggel egy mai szak szervezeti vezető szavai ellenében), hogy nem fizetésemelésünkkel, hanem a polgárokat bizonyára megviselő és nehéz helyzetbe hozó időkben *éppen hogy feladatainkkal, esetleg annak újrafogalmazásával kellene foglalkoznunk*. Elmondtam, hogy csak ettől remélheti ez a szakma fontosságát, és így megmaradását, következésképpen fizetését is.

Nem tetszhetett az sem, hogy a megváltozott rendszer új minisztériumával *együttműködni* kezdtem, s nem (mint akkor divatos volt) ellene szervezkedni. Bizonyára ezért hagytak ki az ekkor alakult különféle (akkor új) szakmai szervezkedésekből, a művelődési otthonok ilyen-olyan típusú szövetségeiből és a *Kultúraterjesztők Kamarájából*. Elszigetelt lettem azért is, mert fennem hangoztattam: *az új önkormányzatoknak az Intézet nem főnöke, csak partnere lehet; nem hivatalból lehetünk fontosak, hanem csak akkor, ha számukra szükséges mondanivalónk van*. De elszigetelt a szakma hangadóitól az Intézet strukturális átalakításának soha nem tagadott, hanem éppen hogy szétkürtölt szándéka, majd ennek sikertelenségét követően a Közösségszolgálat Alapítvány megalakítása (hiszen kapcsolatainkat és lehetőségeinket bizonyította). Elszigetelt az a parlamenti sajtótájékoztató, amelynek során egy akkor ellenzéki pártkatoná az Intézet privatizációjával vádolt engem és Makovecz Imrét, akinek csak annyi köze volt az egészhez, hogy egyik tanítványa tervezte a Corvin téri épület átépítési tervét, amiből (véltetően éppen ezért) csak egy kis körlépcső lett. Sajátos, hogy még Alapítványunk leépülése is elszigetelt, s nemcsak az abban közreműködőktől, hanem az ezen kárörvendezőktől is. Mindezen nem tagadható viszonyok ellenére számtalan polgármesterrel, jegyzővel, helyi önkormányzati képviselővel, népművelővel, könyvtárossal, tanárral, országos, regionális és helyi egyesületi vezetővel és aktivistával, ifjúsági referenssel, ifjúságsegítővel, fiatallal és gyerekekkel van rendezett és jó viszonyom. Az utóbbi évtizedben ez éltet.

Francia szakmai kapcsolataim

1980-tól kerültem kapcsolatba szakmám francia művelőivel. A Magyar Népművelők Egyesületének első szakmai útját vezettem oda, de intenzívvé és valódi együttműködéssé akkor vált ez a viszony, amikor megismerkedtünk *Paul Blin* normandiai népművelő barátunkkal. Számomra a legfontosabb az volt ebből, hogy *volt mihez viszonyítani* hazai szakmai állapotunkat, annak kívánatos fejlesztését. Innen honosítottam a települési gyer-

mek- és ifjúsági önkormányzatok módszerét, és innen nem sikerült honosítanom az egyesületi működtetésű ifjúsági-művelődési házakat (bár ez utóbbira éppen az IFOSZ keretében most teszek újra kísérletet). Kiváló szakmai kapcsolatokkal rendelkezem az FRMJC országos és több regionális szervezetében; alig tudom fékezni őket, hogy hazai kapcsolatokra találjanak – ám civilesített intézményrendszer híján egyelőre nincs kikkel.

1973–75 között az ELTE BTK kiegészítő képzésén főiskolainak minősülő korábbi végzettségemet egyetemire módosítottam. Miniszteri felkérésre 2001 tavaszától tagja vagyok a *Nemzeti Kulturális Alapprogram* Közművelődési Kollégiumának. Megkaptam a szokásos szakmai kitüntetések: *Szocialista Kultúráért* (1980), *Bessenyei Díj* (1989), a *Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje* (1994). Legbüszkébb azonban a *Március 15. Emlékérem* (magándíj, 1984), a Hazafias Népfronttól Zalaszentlászló Faluházáért kapott *Kiváló Társadalmi Munkás* (1985) és *Kőröshegyi Millenniumi Oklevél* (2000) kitüntetésekre vagyok.

Vezetői koncepció

A pályázat megírása során nem kerülhetem meg azokat a hajdani szándékokat, amelyeket még a rendszerváltozás időszaka előtt, illetőleg azt követően fogalmaztam-fogalmaztunk meg az Intézetről. Nem kerülhetem meg azokat a terveket sem, amelyeket igazgatóhelyettesként próbáltam (ugyancsak másokkal együtt) megvalósítani. Értem, hogy azok döntő többségét túl- és meghaladta az idő; tudom azt is, hogy jelenleg *nem radikális műtét* keres a fenntartó megoldót (vagyis megértem, hogy a jelentős átalakításra még mindig nem értek meg a körülmények); belátom tehát, hogy ezen beosztásra pályázva *egy ilyen körülmények között lévő intézményt kell felvállaljak*. Vezetői koncepcióm utolsó fejezeteként azonban mégis felvázolok egy olyan kívánatos állapotot, amelyet *csak miniszteriális támogatás mellett, és hosszas előkészületek után lehet megtenni* abban reménykedve, hogy a megbízás elnyerése esetén a 2002-ben kezdődő új (helyesebben folytatódó) ciklusban *erre erő s idő egyaránt lesz*. Azokat a hangsúlyos cselekvéseket tehát, amelyeket véleményem szerint az első években meg kell oldani az Intézetben, (és amelyek megoldására szerződnek) egyidejűleg *előkészületeknek tekintem* egy majdani, egy generálisabb változásra, amelynek révén az Intézet munkája megújul(hat)na, és tevékenysége, teljesítménye elérhetné a kor kívánalmait. Az alábbiakban tehát először *az általam javasolt és gyors, egy-két éven belül megvalósítható hangsúlyváltásokat* írom körül, s csak azt követően vázolom fel a szerintem *ideális, egyidejűleg az új időknek megfelelő, ám felkészülést, fenntartói akaratot és elhatározást is kívánó*, és így néhány évig halasztható tennivalókat. Hogy ez utóbbiak hasonlótanak majd a tíz-egynéhány évvel ezelőtt elképzeltetekhez? – ez bizonyára nem véletlen.

Integráló szerep

Az Intézet egyre hangsúlytalanabb, egyre jellegtelenebb helyzetén föltétlenül változtatni kell. Ezt nem jogszabályokkal lehet elérni (hiszen azok jelenleg is kellő módon körülírják a tennivalókat), és nem oknyomozással kell (vagy az egyszerűbb megoldást választva személyekre és külső körülményekre mutogatva) megváltoztatni, hanem *el kell kezdeni a szakmai integráló szerepkör intézeti megszervezését és megvalósítását, a közművelődési, közösségi művelődési szakma elkülönülten cselekvő halmazainak egybe-szervezését.* Tudomásul kell veyük a '90 óta kialakult helyzetet: a közösségi művelődés intézményeinek, és az ebben érdekelt civil szervezetek önállósodottságát, egyidejűleg koordinálatlanságát és szétesettségét. Tudomásul kell veyük, egyidejűleg meg kell változtassuk az önkormányzati, a kht-sított, a magánkézben lévő, vagy civil irányítású művelődési otthonok sem egymáshoz, sem az esetleg még létező megyei művelődés-irányításhoz és módszertanhoz, sem az Intézethez nem kötődő viszonyát (e viszonyok hiányát tehát). Módosítani kell a népművelés és színonimái oktatásának egymással párhuzamos, sőt: egymással éppen hogy ellenséges állapotát. Úrrá kell legyünk azon a furcsa helyzeten, hogy e szakmában az egyéni érdekek védelmére jogosult szakszervezet szakmafejlesztő szerepet játszik (nyilván az előbbi, a valódi feladat helyett), s hogy éppen az Intézet funkcióiban tetszeleg. Párbeszédet kell teremtsünk a szakma különféle képpen gondolkodó csoportjai, a vélelmezett szekértáborok között, s fel kell számoljunk, hogy ebben éppen az Intézet az egyik legyen. Mércét kell teremtsünk a szakmai teljesítményre annál is inkább, mert manapság csak ráolvasással mondható, hogy melyik szakmai eljárás, megoldás, technika, módszer a „jó” vagy a „rossz”, s nem az adott helyzetek, állapotok, képességek, kívánalmak elemzését követően. Mindezek miatt elodázhatatlan a szakmai párbeszéd, az együttműködés, a gondolati rend, az azonosságok és különbözőségek feltárása, ismerete, rögzítése. Félreértés ne essék: nem a különvélemények eltüntetésére, nem az elvtelen egyetértés megteremtésére gondolok, pusztán e kicsi szakma erővonalainak elrendezésére a jobb helyi teljesítmény érdekében, és ezt segítve.

E cél érdekében az alábbi intézkedések megtételét tervezem:

– *Közösségi Művelődési Tanácsadó Kollégium* (a továbbiakban KMTK, bár a szervezet bárhogyan nevezhető) felállítását javaslom az Intézet mellett valamennyi, e szakmában érdekelt intézmény és civil szervezet vezetőjének részvételével. A szakma állapotát tisztázó, a helyzeteket elemző, fejlesztési és egyéb javaslattételre jogosító testület működését konzultatív tanács módjára képzelem el, amelyik döntéseit nem szükségképpen konszenzussal hozza, és a markáns különvélemények megfogalmazását (és mindezeknek a Szín-ben való közzétételét) nemcsak lehetővé, hanem kívánatossá is teszi. Gondolkodni kell arról, hogy e testület többségi egyetértése a későbbiekben pályázatok elnyerésekor, a díjak odaítélésekor stb. megha-

tározó lehessen, hiszen súlyát ezek növelhetik.

– *Intézeti Tanács:* a szakma közismert és köztiszteletben álló jeleiből létrehozott, a gyakorlat kívánalmait jól ismerő szakemberekből álló tanácsadó testület, amely munkájával az intézeti teljesítményt, az itt koordinált és szervezett fejlesztőmunkát segíti. Javaslataikat a Szín, mint az Intézet értesítője természetesen változtatás nélkül közli, ám javaslataik (vagy akár üléseik jegyzőkönyve) az intézeti honlapon is szerepeltethetők.

– *Képzési Tanács* valamennyi, a népművelő-képzésben szerepet játszó tanszék, civil szervezet stb. vezetőjének részvételével, az Intézet koordinálásában; célja a korszerű szakmai eljárásmodok oktatásba építése. Vezetője a KMTK tagja.

– *Civil Tanács* a közművelődés, a közösségi művelődés, a közösségfejlesztés civil szervezeteinek, az egyesületi működtetésű intézmények gondjainak folyamatos feltárására és megoldására, az ilyen típusú intézmények gyarapodására és működésének elősegítésére. Megállapításaik a Szín hasábjain, ill. (részletesen) a honlapon szerepeltetendők. Vezetője a KMTK tagja.

– *Ifjúsági Művelődési Tanács* a helyi, különösen a művelődési, közművelődési, közösségi folyamatokban való ifjúsági részvétel elősegítésére valamennyi, az ifjúságsegítésben országosan érdekelt intézmény és civil szervezet vezetőjével, különös tekintettel a fiatalok műkedvelő mozgalmakban, az intézményekben, ill. azok működtetésében való részvételére. Vezetője a KMTK tagja.

Ezeket (vagy más, a helyzet alaposabb ismeretében kialakított) szervezeteket az ősz elején meg lehet alakítani, és ettől kezdve az Intézettel együttműködve, az intézeti munkatársakkal közösen valósítanak meg szakmai integrációs, fejlesztési feladataikat. Összejöveleik helyszínre nem szükségképpen a Corvin tér, hanem lehetőleg olyan színhelyek, ahol valamilyen, a tárgyukkal összefüggő szakmai jelenség működik, létezik, születik, alakul; hogy egyidejűleg (a progresszív helyzeteket tanulmányozva) minél hamarabb létrejöjjön bennük a megértés, a valamilyen állapot vagy tevékenység megítélésének hasonlóágán kialakítható összhang.

A szakmai kezdeményezések intézete, a fejlesztőmunka műhelye

Én magam belülről jól és pontosan tudom, hogy mennyire nem jelennek meg az intézeti munkatársak teljesítményei mint *intézményi, tehát közös szakmai innovációk.* Oka bizonyára az, hogy mindezen kezdeményezéseknek nem az Intézet (és így áttételesen) a kulturális kormányzat a finanszírozója, hanem a munkatársak részvételével alakult különféle kulturális-szolgáltató egyesületek, amelyek különböző hazai és külföldi pályázatokból finanszírozzák tevékenységeiket, s amelyek így az innováció gazdájának tekinthető társaság neve alatt futnak, s válnak közismertté. E helyzet megoldása érdekében *növelni kell tehát a munkatársak kezdeményezéséből született szakmai innovációk intézeti támogatottságát* úgy, hogy ahhoz

ne csak a munkabérrel és a feladat lebonyolításához szükséges infrastruktúrával (iroda, telefon, a megbeszélések színhelye, postaköltség, esetleg gépkocsi stb.) járuljunk hozzá, hanem jelentős anyagiakkal, belső pályázati rendszerben megszerezhető, de a kulturális kormányzattól erre elkülönítetten kapott pénzzel is.

Bizonyos innovatív szakmai fejlesztőmunkák az Intézetből és munkatársaitól függetlenül szerte Magyarországon is szerveződnek. Ezekre közösen jellemző, hogy egymástól is jobbára elszigeteltek, tapasztalataik nem épülnek be a szakmai köztudatba, a szakma oktatásába, helyi eredményként *titokban maradnak* annál is inkább, mert a közművelődésben manapság nem értéknak, hanem nyüzsgésnek, magamutogatásnak ítélik a tevékenység-újítás. Meg kell oldani, hogy ezekhez (*anyagiakkal is*) társuljon az Intézet, és azok népszerűsítését, eredményeik mérését, közzétételét vállalja föl. Fel kell eleveníteni azt a már többször elvetélt kezdeményezést, hogy ezeket az Intézet falai között (műhely- napokon) bemutassák, dokumentálják, köztegyék (például a Szímben, de akár külön, e célból szerkesztett kiadványsorozatban, vagy az intézeti honlapon), s azt is, hogy eredményeiket a képző intézményekben mintaképpen oktassák. Elképzelhető azonban ezen innovációk helyszínén olyan tapasztalatcse-re-sorozatokat is, amelyeken a szakma képző tanárai, megyei vezetői, vezető módszertanosa, az érdekelt civil vagy szakmai szervezetek képviselői mellett az érdeklődő polgármesterek, jegyzők és érdeklődő népművelők is jelen vannak. E tárgyban alapos felmérést, majd (akár már az őszől kezdődőleg) folyamatos megvalósítást szervezhünk. A meglehetősen ortodox, a változtatásoktól ódzkodó szakmai közvélemény megváltoztatását elkezdve így lehet(ne) újra értékkel tenni a kezdeményezést, az új megoldások és eljárások keresését, az innovatív gondolkodást (és akár a régen kitalált, de a szakmai amnézia miatt elfeledett megoldások honosítását) akár évenkénti egy, a fent körülírt KMTK által adományozott, jelentős összeggel járó *Közművelődési Innovációs Díjjal* is.

Mind ezek mellett azonban *szükségesnek látszik, hogy az Intézet szakmai alkalmazottai éppen az előbb emlegetett testületek által fontosnak ítélt szakmai területeken maguk is önálló innovációba fogjanak a közösségi művelődés lehetséges alternatíváinak megtalálására. Erre (a testületek által meghatározott területeken) belső pályázatokat lehetne szervezni, illetőleg belső pályázók híján külsős megvalósítókat kell keresni. Bár fontosnak tartom a korábbi (tehát a jelenleg is folyó szakmai megújítások), és a szerte Magyarországon folyó új kezdeményezések intézeti felkarolását, összegyűjtését, népszerűsítését, elemzését, dokumentálását és ajánlását, valóban megoldandó és komolyan megvalósítandó feladatként ez utóbbit, tehát a saját innovációk, újítások, kezdeményezések megvalósítását hangsúlyozom.*

Ilyen kiemelt feladat lehet:

– egy település, falusi térség esetén településcsoport kulturális-közösségi stratégiájának megalkotása, és a megvalósítás ütemezett elkezdése;

– helyi egyesületi konzorcium kezébe vett művelődési otthon működtetése, a működés folyamatos segítése, figyelése és elemzése;

– egy vidéki körzet kulturális – közösségi – gazdasági fejlesztésének megteremtése, beindítása, segítése, figyelése, elemzése és általánosítható tapasztalatainak ajánlása;

– helyi ifjúság (politika) i, ifjúságfejlesztési stratégiáknak az érdekeltekkel közös fogalmazása, és a munka ütemezett megkezdése;

– termelési ill. értékesítő szövetkezésre való képességfejlesztés információhiányos, hátrányos területeken;

– az információhoz való hozzájutás megteremtését követően az információval való élni tudás megteremtésének példái;

– többcélú intézmények és ezek működtetésének modellje nagyobb falvakban, kisvárosokban, nagyvárosi kerületekben;

– a szervezetek, intézmények, polgárok együttműködésre való képességének fejlesztéséből következő települési, vagy határon átnyúló együttműködés stb.

Érzelhetem talán, hogy az ebbéli szándékok (és meggyőződésem, hogy szükségletek) messze meghaladják a szűken értelmezett művelődési otthoni, intézményi tevékenységgel való foglalkozást, annak újítgatását, és ehelyett a polgárok aktivizálására, képességfejlesztésére, a szervezet- és intézményfejlesztésre teszik a hangsúlyt. Úgy és arra, ami felé hitem szerint a közművelődést, a művelődési otthonokat, ám az azokat segítő Magyar Művelődési Intézetet is alakítani kell.

Természetes, hogy az Intézet mindezt egymaga nem teheti, hogy ebben partnereket kell keresnie. A művelődési otthoni (nagyságrend szerinti) szervezetek, a képző intézmények, a különféle országos közösségi, közösségfejlesztő egyesületek, a más tárcák felügyeletéhez tartozó intézetek és intézmények mind potenciális partnereink lehetnek ebben annál is inkább, hiszen a fent felsorolt testületekben is tagok, közreműködők, s mindezen innovációk megfogalmazói/elfogadói. (Megjegyzem: e sorok írásakor fogalmam sincs, hogy mindehhez mennyi további (cél)támogatásra lenne szükség, mint ahogy azt sem tudom, hogy hasonló feladatokra az Intézet ma mennyit áldoz. Helyesebben: mennyit tud adni más feladatai maradéktalan ellátása mellett. De azt se tudom, hogy adna-e, ha lenne miből.)

Kutatási szükségletek

Az átalakult (szerintem leginkább magára hagyott, s a demagógoknak kiszolgáltatott, a polgárokat szolgáló teljesítményről leszoktatott, csak a mindenkori polgármesternek való megfeleléssel törődő) intézményrendszerrel alig van ismeretünk. Talán az intézmények pontos darabszámát tudjuk, ám ha a tevékenységszerkezetről van is (a statisztika alapján) összesítésünk, annak helyi társadalmi hatásáról, mobilizáló-képességéről, az érzékelt vagy a látni hiátusokról semmilyen fogalmunk sincs. Ezt meg kell oldjunk, hiszen e nélkül nem remélhető sem az okta-

tásban elhangzottak orientálása, sem a működő intézmények szakmai fejlesztése, munkájuk és teljesítményük megváltoztatása.

Nem tudom, hogy kutatás céljára az Intézet (illetőleg a kulturális kormányzat) jelenleg mennyit fordít illetőleg ad, és nem tudom megítélni azt sem, hogy mennyit kellene adjon. Bizonyos, hogy e feladat felvállalása csak akkor oldható meg, ha valaki fedezi az ezzel kapcsolatos kiadásokat, hiszen pályázni lehet egy-egy vagy akár több témával ide-oda, *de alapvető kutatási feladatokat, ezzel kapcsolatos hosszú távú stratégiát csak költségvetési (biztos) pénzből lehet tervezni.* Nem szükségképpen nagy kutatási osztályt képelek el, hanem néhány olyan kollegát, akik bár maguk is folytatnak elemző munkát, tulajdonképpen a koncepcionális tudás birtokosaként a külsősöket keresik, szervezik, mozgatják, akik gondoskodnak a feltárt állapotok minden érdekelt által való megismeréséről, és egyidejűleg el is számoltatják őket.

Szakmai módszer- és kéziratár

El kellene érni, hogy a közművelődési, a közösségi művelődési, a közösségfejlesztési tevékenységekről *kaszter és módszertani leírás* készüljön, amelyek eredeti (esetleg bővebben leírt) példányait a könyvtár, rövidített összeállításait a honlap meghatározott része, gyűrés könyv vagy kiadványsorozat teszi folyamatosan közzé. Még a '70-es években megfogalmaztuk ennek szükségességét (és nagy kár, hogy az akkori szűkkeblűség miatt ebből nem lett semmi!). A feladat megvalósításához természetesen most is némi ezzel foglalkozó szakértő személyzet és pénz kell. A kezdetekkor bizonyára szegényes és mulatságos, de kiéptésekor már tekintélyes, tiszteletet parancsoló (és persze indexelt, utalásokkal ellátott) módszertár civileledő, az önkormányzati önállóság növekedésével jellemezhető világunkban szinte nélkülözhetetlen. E nélkül minden tanult vagy önkéntes népművelő ott kezdi újra, ahol az elődje: a semmiből építkeznek. Régóta megfogalmazott szándék a *könyvtárosok '70-es években megjelent kézikönyve népművelési-közművelődési párjának* megfogalmazása és megjelentetése. Ma már látszik, hogy jelentős segítséget jelentett volna a '90-es évek elején különösen, ha átdolgozását folyamatosan végezte volna az a néhány szakember, aki az egészebe bele sem fogott.

Az Intézet tekintélyes anyagot tartalmazó, és minden korábbi szűkmarkúság és megszorítás ellenére jó állományú és jól is működő könyvtárának *kéziratára* feldolgozandó. Nincs pontos tudomásom arról, hogy ezek milyen mélységben feltártak, arra azonban emlékszem a '70-es évek derekától, hogy minden házi kiadvány egy példányát, minden körlevelet, minden megbízási szerződéssel készített szakanyagot mindenkinek le kellett adnia bizonyára abból a bölcs megfontolásból, hogy ott azokat összegyűjtsék, feltárják, őrzik és helyi olvasásra kölcsönözék. Ha ez az előírás a kutatókra is vonatkozott, még jelentősebb az ott tárolt (általam most holtnak vélt érték), amelynek feldolgozása elengedhetetlen. Bizonyos, hogy

ez a munka nem fér bele hajszoltan dolgozó könyvtárosaink munkaidejébe, de a múlt iránti megbecsülés megérdemli azt a két-három évre alkalmazott néhány szakembert, akik ebben kommentált-annotált rendet tennének.

Szervezeti kérdések

Hogy a Hagyományok Háza létrejöttével az Intézetben *visszamaradó művészeti munkatársak osztályszerkezetével* mi legyen, azt nem tudom; sem az ott dolgozókat, sem struktúrájukat, sem teljesítményüket nem ismerem annyira, hogy róluk ill. ezekről a kérdésekről biztos álláspontom lenne. Egy biztos: a Hagyományok Háza megalakítása, és így az Intézetből egy meghatározott és markáns terület kiszakítása segíti a régen várt (megjegyzem: még a 70-es évek végén, a 80-as évek elején a Vitányi által „klinikáztatásnak nevezett”) intézeti profiltisztítást, amit (és ez talán kitűnt az eddigiekből, előéletemből, érdeklődésemből, elkötelezettségemből) az intézmények, a közösségi részvétel fejlesztése, a civil világ, pontos helyzetismeret, a szakértő képzés irányába szeretnék elhajlítani. Ugyancsak nincs pontos, naprakész információ a nemzetiségi, etnikai, határon kívüli ügyekkel foglalkozókról; ha ezekkel a kérdésekkel (avagy ezek mindegyikével) egyáltalán így, mindegy referatúraszerűen kell foglalkozni, túlzottan aprózdok a tennivaló. Megértem, hogy a '90-es évek elején miért építettük ki ekként a struktúrát, de nem értem meg, hogy *miért kellene megtartani ugyanúgy akkor, amikor ezekre önálló szervezetek alakultak, bizonyára jobb körülményekkel.* Ha a megpályázott megbízást én nyerem el, megíghetem, hogy e két kérdésben alaposan tájékozodom, benyomásaimat az érdekeltekkel és a minisztériális szakemberekkel külön-külön, illetőleg együtt megvitatom, és velük egyetértésre (véltetően kompromisszumra) jutva alakítom ki álláspontomat, és akként cselekszem.

Bizonyos vagyok abban, hogy meg kell erősíteni az Intézet *szakmai oktatással foglalkozó* osztályát nemcsak azért, hogy a képző intézményekben folyó tevékenységet átlásuk, hanem hogy arra befolyással bírjunk. Szívesen vágnék bele (különösen minisztériumi bátorítást érezve) egy, az Intézet által vezérelt képzési-továbbképzési rendszer kialakításába, valamiféle házi (Köz)művelődési Akadémia létrehozásába nemcsak azért, mert az elképzelt integráló szerepkörből ez is következik, hanem azért is, mert vélhetően csak ilyen indirekt módon lehet befolyásunk az egyetemekre, főiskolákra. Ez utóbbira éppen az a Lipp Márta által szervezett akkreditált továbbképzés hívta föl a figyelmemet, amelyen hajdani nyitott házasság kezdeményezésünk nagy teret kapott; nem hittem volna, hogy ennyire eltűnt a szakmai köztudatból, s nem hittem azt sem, hogy hajdani megállapításaink manapság ennyire érdekesek és fontosak.

Létre kell hozni egy *nemzetközi kapcsolatokat ápoló* csoportot, mert megjelentek újra azok a funkciók, amelyeknek híján mi '91-ben közös erőből felszámoltuk azt. Bizonyára nem az útlevel- és vízumügyek intézése a fontos

esetükben immár, hanem az Intézetben folyó fejlesztő és oktató tevékenység nemzetközi képviselője, a közösségi művelődés nemzetközi kapcsolatainak ápolása (hiszen szakági szinten – mint például a közösségfejlesztés, az ifjúságsegítés esetében is – a nemzetközi kapcsolatok vélhetően kiépültek, s azok területén minden a rendjén van).

Valószínűleg nem főállásokkal, hanem megbízások (számla ellenében fizetett) szakemberekkel kell megerősíteni a fejlesztő típusú tevékenységeket részben a Közösségfejlesztési, részben a Művelődési Otthon osztályon, és feltehető, hogy a felnőttnevelési feladatokkal foglalkozó (leendő) munkatársakat külön szervezeti egységbe kell szervezni. Elképzelhető ezen a területen az is, hogy a kiemelten közhasznúnak minősített, vagy másképpen hiteles szervezetekkel *szerveződést kötve* valósítanánk meg közös (az Intézet szempontjából fontos) fejlesztéseket ill. egyéb tevékenységeket nemcsak azért, hogy a munkabérral takarékoskodjunk, hanem a funkciók társadalmiasítása végett is.

Itt kell megemlítenem az *Intézetben működő országos kulturális egyesületek és egyéb civil szervezetek ügyét* is, amelyek közül sokan intézeti alapterületen, telefonvonalon, az itteni infrastruktúrát használva dolgoznak, és tulajdonképpen éppen ezért, és éppen emiatt működőképesek. Valamikor, az 1994-'95-ben lefolytatott felülvizsgálata során arra kötelezt bennünket a Minisztérium, hogy tőlük helyiségbért és egyéb térítést szedjünk. Jobbára szabotáltuk ezt a parancsot abból a megfontolásból, hogy *e szervezetek a magyar közművelődés fontos, nélkülözhetetlen intézményei, és legalább az ekként való támogatottság kijár nekik.* Magam úgy gondolom, hogy – számukra fogalmazott kiemelten közhasznú minősítés vagy későbbi megállapodás alapján meghatározott bármi más megvalósulása esetén – automatikusan kaphassanak működési területet, postacímet, telefon- és Internet-vonalat, gondnoksági kiszolgálást stb. az Intézettől, amely támogatás éppen szükségességüket bizonyítja, ám a rájuk fordított költségeket térítse meg a kormányzat. A későbbiekben még visszatérek a szakma társadalmiasításának kérdésére; jelen esetben csak az első években szorgalmazandó-megvalósítandó magatartásomat érzékeltetem.

Az Intézet vezetését két *szakmai igazgatóhelyettes*tel képzelem el, akiknek kiválasztása, megbízása és irányítása bizonyára igazgatói feladatkör, pályázatom kedvező elbírálása esetén tehát az enyém. Nincsenek jelöltjeim e posztokra, ám azt rögzítem, hogy új szakember(ek) alkalmazását tervezem. Az egyik feladata a kutatás-fejlesztés, a másiké a megmaradt művészeti területek gondozása lenne. Csapatépítő habitusom miatt valószínűnek tartom, hogy nagy önállósággal és felelősséggel, de általam is átlátva intéznék dolgukat – de bizonyos vagyok abban, hogy erre alkalmas személyiségek esetén a közös vezetést valósíthatnánk meg, amelyben (szakterületüket érintően) nekik, az azon túli kérdésekben nekem lenne döntő szavam. Feltételezhető, hogy a gazdasági ügyekért felelős

kollega is alkotó módon társul mindehhez, amellyel beavatottsága megteremtődik, s a döntésekben való részvétel mértékű.

Az intézeti *osztályvezetői gyűlést* a praktikus megbeszélésekre, a bevezetendő intézeti *szakmai összejöveteleket* (amelyeken az osztályvezetőkön és a kötelező meghívottakon túl a főmunkatársak mellett bárki részt vehet) a szakmai részletkérdések megbeszélésére szánom. Meggyőződésem, hogy nem kell túlfecsegni a feladatokat, ha praktikus kérdésekről van szó, de meggyőződésem az is, hogy nem lehet eleget beszélni akkor, ha a szakma általános ügyeit boncolgatjuk. Ezek szétválasztása (s persze megvalósítása) fontos részletkérdés.

Az épület lehetőségei

Az épület földszintjének Corvin téri, a Fő utcával érintkező szakaszán (a mai, lepusztult Stúdióból és néhány irodából, a könyvtár egy részéből) hajdanán *kávéház*at, alája a pincébe *borozót*, a bejárattal megfeleztetett homlokzat népi együttes által használt túloldali földszintjére *kisvendéglőt* terveztünk 1993–94-ben azért, hogy az épületbe életet, a benne működő civil szervezeteknek találkozóhelyet, a kávéházban megbeszéléseket, felolvasó- és szonesteteket stb. szervezzünk. Az átépítés beruházási programjavaslatai (emlékezetem szerint a Makovecz-tanítvány *Túri Attila* építész önkéntes munkájából) elkészültek; ezt vélte „privatizációnak” parlamenti sajtótájékoztatóján annak idején Eörsi Mátyás képviselő úr. A megvalósításra befektetőt is találtunk; szándéka akkor akadt el, amikor nem kapott az akkori minisztériumtól 10 éves területhasználati garanciát. Az udvart *üvegtetővel* kívántuk befedni, hogy fűthető, és például kiállításokra, játszóházra, bálókra alkalmas legyen, a tetőtérben *szálláshelyeket* gondoltunk. Ha az *Intézet változatlanul a Corvin téri épület használója marad, e szándékokat szívesen fölleve-níteném* és átgondolnám; először talán egy építésszel, aztán egy beruházót keresve, végezetül a Minisztériummal megbeszélve – föltételezve, hogy erre bátorítást és biztatást kapok.

Egy esetleges változás előkészítése: helyi kulturális stratégiák készítésére való felkészülés, egyes intézeti funkciók társadalmiasítása

Feltételezett működésem második szakaszában, 2002. végén, 2003. elején (immár egy új országos költségvetés lehetőségeivel élve) az alábbi intézkedéseket képzelem el:

– valamennyi intézeti szakmódszertanos funkció társadalmiasítása úgy, hogy az azzal foglalkozó munkatársak az adott, esetleg az általuk megteremtett civil keretben folytatják tevékenységüket, de fizetésüket (legalább 2 évig, a szervezet önállóságának megteremtéséig) változatlanul megkapják;

– amely szervezetekkel az Intézet (utódszervezete?) közhasznúsági szerződést köt bizonyos feladatok garantált elvégzésére, amelynek fejében az előbb emlegetett fizetést és további, a feladatok ellátásához szükséges összeget kapnak;

Publikációs jegyzék

Válogatott bibliográfiámat a megjelenés időrendjében állítottam össze. Azokat a kiadványokat, amelyeket szerkesztőként jegyeztem, a megjelenés évének elejére csoportosítottam, s ha több volt belőlük, akkor azokat címük ábécé-rendjére figyelemmel soroltam.

- Vasszécse nyi beszélgetések. (Esettanulmány) Népművelési Értesítő, 1967/3. 230-246. old.
- Józsefvárosi Pódium. Népművelés, 1974/3. 37. old.
- Szegény igazgatók! Népművelés, 1975/3. 11-12. old.
- Közelharc, sok tételben. Élet és Irodalom, 1975. április 19. 9-10. old.
- Kis csatáink. Élet és Irodalom, 1975/28. 16. old.
- Művelődési otthonok Budapesten – ma és holnap. Kultúra és Közösség, 1975/4. 40-57. old.
- A jövő művelődési otthonainak funkciójáról. Budapesti Népművelő, 1976/1-2. 9-14. old.
- Közönséget? Közösséget! Színháztechnikai Fórum, 1976/4. 5-6. old.
- ...maradj a kaptafánál! Népművelés, 1976/11. 18-19. old.
- Tanulmányok a megyei művelődési központokról. (szerk.), Bp., 1977, Népműv. Int., 127 old.
- Asztalok és érdekek. Új Tükör, 1977. január 9. 45. old.
- Könyörgés közösségért. Élet és Irodalom, 1977. február 5. 16. old.
- Az aktív közösségi művelődés terei. Kultúra és Közösség, 1977/1. 55-58. old.
- Közönségből – közösséget. Új Tükör, 1977/4. 36-37. old.
- Előadás a 3. Színháztechnikai Napok (Gyula, 1977. május 26-28.) során. Színháztechnikai Fórum, 1977/3. 7-8. old.
- Szegény építésszek! Népművelés, 1977/6. 16-17. old.
- Művelődési otthon, de milyen? Minta (Salgótarján), 1977/7. 13-15. old.
- Intézményszervezeti tervek városban és falun. (szerk.), Bp., 1978, Népműv. Int., 60 old.
- Nyitott ház kísérletek 1976-1978. (szerk.), Bp., 1978. Népműv. Int., 51 old.
- Nyitott ház Királyerdőn. (Egy kísérlet részletei, 1.) Népművelés, 1978/10. 9-10. old.
- Nyitott ház Királyerdőn. (Egy kísérlet részletei, 3. Emberközelben) Népművelés, 1978/11. 16-17. old.
- Az épület. (szerk.), Bp., 1979, Népművelési Propagandairoda, (A közösségi művelődés terei)
- Nyitott ház Királyerdőn. (Egy kísérlet részletei 8. A továbbfejlesztés terve) Népművelés, 1979/4. 16-17. old.
- Tető az együttlét felett. Magyar Ifjúság, 1979/8. 27. old.
- Saját művelődési otthonunk. Budapest, 1979/5. 28-29. old.
- Hogy a közösség otthona legyen. Társadalmi ellenőrzés, társadalmi részvétel. Népművelés, 1979/7. 5-6. old.
- Hogy a közösség otthona legyen. Választási, szervezeti változatok. Népművelés, 1979/8. 11-12. old.
- Hogy a közösség otthona legyen. Példatár a feladatokról. Népművelés, 1979/9. 10-12. old.
- Fogalmak a szervezeti és működési szabályzatban. Népművelés, 1979/10. 22-23. old.
- A Magyar Népművelők Egyesülete alapításának dokumentumai. (szerk.), Bp., 1980, Népművelési Propagandairoda, 67 old.
- A művelődési otthonok szervezeti kérdései. (szerk.), Bp., 1980, Népműv. Int., 68 old.
- Hálózat, ellátás, szolgáltatás. (szerk.), Bp., 1981, Népműv. Int., 202 old.
- Művelődési otthoni tevékenység – művelődési otthoni hálózat. (szerk.), Bp., 1981, Népműv. Int., 155 old.

– az Intézetben visszamaradó oktatósszervező, szakmafejlesztő, kutatási részleg regionális rendszert kiépítve és működtetve a helyi (települési) kulturális stratégiák, helyi (települési, kistérségi) társadalmi revitalizációs és humán fejlesztési szándékok megvalósítására, egyidejűleg a közművelődés, a közösségi művelődés, a közösségfejlesztés országos stratégiai tervező-fejlesztő intézményévé válva (esetleg kht formájában?), vagy tárcaközi fenntartásúvá válva.

Ez a folyamat 2006-ra, megbízatásom lejártakor már kialakulhat, és begyakorlott állapotba kerül(het).

Már szakmai életpályám részletezését követően fel kellett volna vessem: vajon miért nem pályáztam meg eddig soha ezt a beosztást, s ha eddig nem tettem, most miért jelentkezem? A rendszerváltozás előtt eszembe sem jutott, hiszen ez a munkakör éppen a szakmai feladatoktól vont volna el. Nem voltam párttag, s különben sem bíztatott erre senki. Vitányi Iván ügyesen és bölcsen vezette a holgy, hogy úgy elnevezett székéből az Intézetet; s neki bizonyára eszébe sem volt engem immár bármi másra alkalmazni; hiszen renitens és engedetlen kollegának bizonyultam. A rendszerváltozás hónapjaiban, különösen '90 augusztusától bizony megfordult a fejemben ez. No nem az akkori (a maihoz egyébként hasonló) Intézet vezetését akartam és akartuk megszerezni, hanem annak szétdarabolásával egy új, kulturális stratégiával, helyi társadalmi-kulturális revitalizációval foglalkozó tárcaközi, a makovecziánus építésszeket, város-és településtervezőket is, de különösen közösségfejlesztőket foglalkoztató, regionális hálózatot kiépítő, állami támogatással működő, de jelentős bevételekkel is gazdálkodó non-profit szervezetet képzeltünk el. Ebből nem lett semmi, helyesebben csak egy torzó: a Közösségszolgálat Alapítvány. Ebbéli sikertelenségemben hogyan is pályáztam volna a jobbára változatlan struktúrájú Intézet élére?

Am hogy most mégis megteszem, annak semmi más oka nincs, mint hogy újból reményt látok egy kulturális stratégiákkal foglalkozó, a közösségi művelődést helyben tudatosan előre-tervező gyakorlat kialakulására, a művelődési otthonok társadalmiasíttottság útján való megmentésére, a népművelési munkának az emberek igényeihez való igazítására, vagyis a megbízatásom második fázisában tervezettek megvalósíthatóságára. Meggyőződésem, hogy ha a fenntartóval együttműködve sikerül békés és alkotó viszonyokat teremteni az intézményen belül; ha sikerül fejlesztési, kutatási feladatok megoldásával, az oktatás befolyásolásával, a nemzetközi kapcsolatok tudatos építésével ismét fontos szervezetté tenni a Magyar Művelődési Intézetet, akkor előkészített állapotban kezdhethetjük el az országos és helyi kulturális, közösségi, humán stratégiákkal foglalkozó, valóban szükséges állami intézmény felépítését.

Jelenleg erre látok reményt és esélyt.

- "Nyitott ház" kísérlet: újabb munkatervek, 1981. (szerk.), Bp., 1981, Népműv. Int., 57 old.
- Tanulmányok a városi alapellátás problémájáról I.-II. (szerk.), Bp., 1981, Népműv. Int., 128 és 120 old.
- Kultúrbarázár vagy közösségi tér? Magyar Nemzet, 1981. január 11.
- Mindannyiunk művelődési otthona. Magyar Nemzet, 1981. május 24.
- A tematizált közösségi tér. Magyar Nemzet, 1981. július 5.
- Kié a művelődési otthon? Új Tükör, 1981/32. 46. old.
- Hiányaink. Városépítés, 1981/6. 7-8. old.
- Alapkövetelmények a művelődési otthonok tevékenységével és üzemeltetésével kapcsolatban, vitaanyag. (szerk.), Bp., 1982, Népműv. Int., 32 old.
- A kulturális ágazat és a művelődési otthonok fejlesztésének prognózisa. (szerk.), Bp., 1982, Népműv. Int. 144 old.
- Vitázva. Válogatás az utóbbi évek sajtóvitáiból. (vál. és szerk.), Bp., 1982, Népművelési Propagandairroda, 146 old. (Tallózó)
- A "nyitott ház" és vidéke 1.-4., Népművelés, 1982/2. 13. old., 1982/3. 10. old., 1982/4. 18-19. old., 1982/5. 18-19. old.
- Elaggott intézmény avagy virágzás a periferián? (Néhány gondolat a közösségi művelődésről) Alföld, 1983/5. 46-56. old.
- A közösségi művelődés fejlesztési alternatívái. Diskurzus (Pécs), 1984, október 4-11. old.
- Számárkóró és tulipán. (Búcsúcsokor az eszmecsere végén) Alföld, 1984/4. 60-65. old.
- Tanácskozás a művelődési otthonokról – előzetes hozzászólások I.-II. (szerk.), Bp., 1985, Népműv. Int., 156 és 160 old.
- Válogatás az Alföld közösségi művelődési vitájából. (vál. és szerk.), Bp., 1985, Múzsák, 131 old. (Tallózó)
- Faházza Zalában. Új Tükör, 1985/25. 12-13. old.
- Be(le)menjünk-e a nyitott házba? Kerekasztal-beszélgetés a művelődési ház, a közművelődés és a népművelő személyiségének reformjáról. Mozgó Világ, 1985/7. 22-30. old.
- Milyen csapat? Élet és Irodalom, 1985. július 5., 5. old.
- Köz – művelődés. Helyzetkép és megújulási lehetőség a közösségi művelődésben. Ifjúsági Szemle, 1985/6. 3-13. old. és 1986/2. 3-13. old.
- Remény, szelvényekben. TIT Műhely Füzetek. 1986/1. 97-122. old.
- A remény kevés. Új Forrás, 1986/1. 39-41. old.
- Mit tehetünk? - a művelődési otthonok megújításának lehetőségei. Hol-Mi? (Tatabánya), 1986/2. 4-20. old.
- Az önszerveződés feltételei és lehetőségei a falvakban. Városépítés 1986/4. 18. old.
- Művelődési otthonon innen és túl. Bp., 1987, Művelődéskutató Intézet, 105 old.
- Az önszerveződés feltételei és lehetőségei. A falu, 18. old.
- A művelődési otthonokról derülőtől. Népművelés, 1988/2. 14-16. old.
- Csonka önállóság. Népművelés, 1988/10. 38. old.
- Stagnálva és funkciótlannul. 360 fok – Közművelődés Csongrád megyében 1989/1. 13-24. old.
- Abnormális épesség. Népművelés, 1989/2. 26. old.
- Magánvilág. Népművelés, 1989/5. 9. old.
- Népművelő-bíráto. Magyar Nemzet, 1989. június 27.
- Belénk ragadt szóvinágok. Népművelés, 1989/8. 12. old.
- Javaslat a városi közművelődés átalakítására. Kultúra és Közösség, 1989/5. 73-82. old.
- Kincs, ami nincs. Alföld, 1989/9. 89-90. old.
- Znorovszky Attila. Népművelés, 1989/10. 32. old.
- Rajtunk múlik! Magyar Nemzet, 1989. december 16.
- Gyökérterezs szennyvíztisztítás. Parola, 1990/1. 14. old.
- "Jézussal egy fedél alatt". Parola, 1990/2. 5. old.
- Szükség szerint. 360 fok – Közművelődés Csongrád megyében, 1990/2. 43-57. old.
- Új Szabadművelődési Konferencia. Kultúra és Közösség, 1990/3. 104-107. old.
- Szabad művelődést! Magyar Közigazgatás, 1990/6. 738-742. old.
- Szabad művelődést. Első kézből, 1990/8. melléklet 2-3. old.
- Az emberek részvételi lehetőségei. = Válság és kiút (Falukonferencia) Pécs, 1991, MTA RKK, 259-261. old.
- Helybéli bizalmat! Parola, 1991/1. 1-2. old.
- Falukonferencia. Parola, 1991/2. 9. old.
- Énekeljünk! Parola, 1991/3. 3. old.
- Új éveket köszöntő újévköszöntő. Parola, 1991/4. 3. old.
- Önmagát emésztő. Parola, 1991/4. 3. old.
- Tűnődés a szabadművelődés állapotáról. Kultúra és Közösség, 1991/4. 29-34. old.
- Önkormányzó társadalom. Röpirat, Bp., 1992, Közösségfejlesztők Egyesülete, 67 old. (Parola Füzetek)
- Nyolcvan falu. Parola, 1992/1. 1-2. old.
- Gyermekönkormányzatok. Parola, 1992/1. 14. old.
- Határok nélkül. Parola, 1992/2. 11. old.
- Gyermekönkormányzatokról. Parola, 1992/3. 20. old.
- Békés új esztendő! Parola, 1992/4. 1-2. old.
- A kisiskolákról. Parola, 1992/4. 18. old.
- Hajós-jelenség. Parola, 1993/3. 1-3. old.
- 30 éve kezdünk. Parola, 1993/4. 20. old.
- Napló lépésről lépésre: kisiskolák. Parola, 1993/1., 2., 3., 4., 6. ill. 1994/1., 3.
- Önkormányzó gyerekek. Parola, 1994/3. 17-19. old.
- Szükség szerint. = A Magyar Művelődési Intézet Évkönyve. 1993-1994, (szerk.: HALÁSZ Péter) Bp., 1994., Magyar Művelődési Intézet, 5-16. old.
- Közösségfejlesztési magatartásformák I.-IV. Parola, 1994/6. 1995/1., 2., 5.
- Az önkormányzatiság védelmében. Országépítő, 1997/3-4. 50-52. old.
- Fordítási hiba. Parola, 1998/4. 4-5. old. Némileg rövidítve közzétette a Magyar Nemzet is *Lelki plakáttagasztók* címen 1998. november 26-án.
- Közjogi kiskaté. Bp., 1998, Közösségszolgálat Alapítvány, 111 old.
- A szatmári fejlesztőmunka. I.-IV., Országépítő, 1998/1., 2., 3. és 1999/1.
- Szubjektív összefoglaló az utóbbi évtizedek magyarországi közösség- és településfejlesztéséről. (= Új Atlantisz felé, a 7. Velencei Nemzetközi Építészeti Biennálé katalógusa. Bp. 2000, 121 - 132. old., angolul is.)
- Határok nélkül (általában és konkrétan a határmenti együttműködésről). Zempléni Múzsza, 2001. február 8-31. old.
- Méltóságkereső. Bp., 2001, epl kiadó, 416 old.